

samfærdsel mulige handel, der dog selv under de mest primitive forhold ikke kan lades ude af betragtning.

En række spredte men på omhyggelige arkivstudier udarbejdede bidrag til *Vejle* bys historie i enevældens første årtier er publiceret af Johan Hvidtfeldt (Vejle amt). — J. Carl Christensen har fremdraget et videbrev 1747 fra *Lindved*, og Rasmus Mortensen har meddelt nye fund til belysning af jærnuvindingen i amtet. — Johan Hvidtfeldt skriver om færgevæsnet ved *Vejle fjord*. Der burde have været vedføjet et kort. — Til *Koldings* historie har Ludvig Thomsen leveret et interessant bidrag ved at berette om musiklivet i 1880'ernes begyndelse. — Aage Simonsen har behandlet almueskolerne under *Bygholm* gods 1742.

Rasmus Mortensen har i »Fra Ribe Amt« fortsat sine studier over oldtidsjernet (se oversigten 1931), en omhyggelig og detaljeret undersøgelse, der er støttet af skitser og mikrofotografier af slaggeprøver. — På samme måde som meddelt under Hardsyssel har August F. Schmidt skrevet om dr. Oluf Niensens arbejder om Ribe amt. — H. P. H. Nøvrup beretter om en i nyere tid opstået landsby *Vibæk* i Alslev sogn, ligesom han har skrevet om en udskiftning i *Grimstrup* sogn.

Hans Kjær har (Nationalmuseets Arbejdsmark) givet en oversigt over fredlysning af fortidsminder i *Sønderjylland*, ledsaget af en række udmærkede fotografier over de forskellige dysser og jættestuer. — I stedet for en sønderjysk årbog er udkommet festskriftet til H. P. Hansen.

NY LITTERATUR OM ALMUEKULTUR OG FOLKEMINDER.

I 1932 udkom fjerde Bind af *Evald Tang Kristensens* Hovedværk: *Danske Sagn*, Ny Række (C. A. Reitzels Forlag, 466 S.), udgivet af *Johannes E. T. Kristensen*. Det indeholder *Personsagn*, hvoraf der findes ikke mindre end 1261 Optegnelser, inddelt i syv Afdelinger: Småkonger og deres Fejder, Konger, Fjenders Indfald; Herremænd, Fruer, Jomfruer; Præster; Forskellige Personer; Røvere, Drabsmænd og Tyve; Strandinger; Pest og Sygdomme. Man vil heraf se, at det er ret vidt forskellige Områder af vor Sagnverden, der er repræsenteret. Det giver da også et godt

Indtryk af Sagnannelser om bestemte Mennesker. Meget ofte er det om kendte Folk. Sagnene er digtede. Hyppigt indeholder de Vandremotiver, men det er dog ikke sjældent, de også meddeler Træk af særlig Art. Selvom det er en Fornøjelse at henvende Personhistorikeres og Hjemstavnsforskeres Opmærksomhed på Værket, gør man det selvsagt med det Forbehold, at de må være klar over, at talrige af Sagnene ikke kan stå for en historisk Analyse. Især skal Sagnene om historisk kendte Mennesker bruges med Takt og Kritik. Man må stedse erindre, at Sagnene kun er Udslag af Folkets mer eller mindre tilfældigt vakte Interesse eller Mishag for dette eller hint Menneske. Alligevel bør man ikke undgå Folkesagnenes Vidnesbyrd. De indeholder nemlig mangan Gang ganske fortrinlige Oplysninger, dels til en personlig Karakteristik, dels til Forklaring af Almuens Opfattelsesevne og dens Lyst til at erindre og forstå ejendommelige Tildragelser. — *Anders Uhrskov* udsendte 1932: *Sjællandske Sagn* (Gyldendal, 191 S.), der på fortrinlig Måde supplerer, hvad der hidtil er optegnet; det er den første Sagnsamling, hvori så at sige alle Egne af Sjælland er repræsenterede med Sagn af forskellige Typer. Alle Sagnene stammer fra en Række Optegnere, hvoraf en Del er Højskole-, Landbrugsskole-, Efterskole- og Friskoleelever. I den sidste halve Snes År har Uhrskov stået i Samarbejde herom med en Række af de nævnte Skolers Lærere. »Sjællandske Sagn« er inddelt i Grupper efter Sagnenes Hovedtanke. På den Måde kan to Sagn, der knytter sig til samme Sted, findes — omend i forskellig Fortælleform — to Steder. Vanskelighederne ved Gruppeinddelingen har Uhrskov afhjulpet i ikke ringe Grad ved at forsyne sin Bog med meget udførlige Register.

Hans Ellekilde har i det lille bornholmske Arshefte: *Gammelt å Nyt* (1932, 34 ff.) i en Afhandling om Sagnene knyttet til Borresø givet en udmærket Prøve på, hvorledes en Sagnkreds bør undersøges. — *Hakon Müller* har (Fra Frederiksborg Amt 1932, 35 ff.) på lignende Måde gransket Sagnene om Esrom Søs Tilblivelse og om Broder Rus, Djævelen i Esrom Kloster. Dette tillokkende Emne har Hr. Müller gjort til Genstand for en fortræffelig Undersøgelse. — Det er et stort og nyttigt Arbejde, *Inger Margr. Boberg* har taget sig på ved at sammenstille og tolke Sagn og Overlevering om vore Oldtidshøje; denne Gang i meget udførlige Afhandlinger i Fra Frederiksborg Amt (1932) og Bornholmske Samlinger (1932). I de nordsjællandske Højsagn lægger man Mærke til, hvorledes Højfolkene har deres natlige Færdsel fra Høj til Høj og gennem visse Gårde, medens på Bornholm Underjordsfolkene, der tænkes at bo i Højene, straffer dem,

som går dem for nær. — I Historisk Årbog for Mors 1932 har undertegnede udgivet og tildels kommenteret de til Øen knyttede Kongesagn. Her er Sagn om Kong Fegge, Hamlet, Harald Blaa-tand m. fl., men ingen af dem kan med historisk Hjemmel henlægges til Mors. De er imidlertid interessante Vidnesbyrd om, hvorledes kendte Oldsagn kan stedfæstes til Lokalteter, der har Navne (Feggeklit, Blåborg o. s. v.), som let fastholder Sagn, der kendes ad litterær Vej. — I en udførlig Afhandling i Bornh. Saml. 1932 polemiserer *Hans Ellekilde* imod Dr. *M. K. Zahrtmann* om Kampen i Malkværnsskansen den 9. Juni 1645. Det er helt fængs-lende at læse den subtile Afhandling, som måske bliver imøde-gået af Hr. Zahrtmann. — En Sagngruppe, der til Forudsætning har folkemedicinsk-magiske Trosforestillinger, har jeg undersøgt i Danske Studier 1932, 33 ff. i Afhandlingen: Hultræer i Dan-mark. Et Hultræ er et Træ med et Hul i (igennem Stammen, imellem en udgroet Gren og Stammen o. s. fr.), hvorigennem syge Børn blev trukket, for at de kunde blive helbredte. Smygningen gennem det snævre Hul i Træet har man sikkert ment kunde frembringe Helbredelse, fordi magiske Kræfter ved det nøgne Barnelegemes Berøring af Træet samtidig kom i Virksomhed, ligesom den mere eller mindre intense Gnidningsmodstand mel-lem Træ og Legeme jo også iflg. primitiv magisk Tankegang måtte fremme Træets Evne til at optage Sygdommen i sig. Det anførte Synspunkt er fremsat som Forklaring på Hultræskurene i Modsætning til den af Kr. Nyrop hævdede Opfattelse af Gen-nemkrybningen som en symbolsk Fødsel¹). — *Hans Knudsen* meddeler i Danske Studier 1932, 69 ff. Oplysninger om en *Båre-prøve* på Udby Kirkegård på Fyn, medens *C. Klitgaard* (smsts., 183—85) anfører nogle fra jydsk Tingbøger hentede Eksempler på Båreprøver og Bøn om Jertegn. — Mindre Sagnbidrag findes i *Jeppe Aakjærs Fra Sallingland til Øresund* (1932), 23—24, 178, hvor jeg har kommenteret Aakjærs Ungdomsoptegnelse af Sag-net om Trolden og Bruden, knyttet til Højslev Kirke i Fjends Herred, medens jeg i *Fra Klim Sogn* II (Thisted Årbog 1932) har meddelt Sagn og Folketro fra Klim i Vester Han Herred. — *Anton Jakobsen* omtaler i Vendsyssel, Land og Folk X (1932), 69 ff. Spøgeriet på *Sæbyggård*, især om Fru Elisabeth Bille, død 1723, hvis Genfærd flere har set. Der anføres adskillige Varian-ter. — *Esbern Jespersen* giver i Hardsyssels Årb. 1932 i en lille

¹) *Johannes Tholle* har i Gads danske Magasin (September 1932) i en lille Afhandling: *Skæbne-Træer* bl. a. suppleret, hvad der i 1928 fremkom i Danske Studier om Brandtræer. I Sønderjydsk Maanedsskrift er der det sidste Ars Tid offentliggjort mange Sagn om disse Træer.

Undersøgelse: *Stendyssen ved Præstbjerg* i Vinding Sogn fortrinslige Oplysninger om dette Sagnsted, som han mener oprindelig har været en hedensk Harg (jfr. Stenkast i Danmark, D. St. 1929). — *Chr. Heilskovs* Arbejde: *Batum gennem syv Sekler* (Fra Himmerland og Kjær Herred 1932) indeholder hist og her Sagn (Trolde i Høje, Genganger, Julevognen på Vorgård) knyttet til visse Lokalteter, medens *Gustav Lind* i Vejle Amts Årb. 1932 anfører et Sagn fra Bramdrup om en under et Egetræ nedgravet Skat. Det hører til den særlig i Silkeborgegnen kendte Sagngruppe om Kongeløseener (se Danmarks Kæmpesten, 107 f.). — *Hans Kjær* (†) har i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1932, 29 ff. udførlig omtalt »Jens Langknivs Hule«: en Langdysse ved *Ulvedal*, Frederiks Sogn, hvortil flere Sagn er knyttet. — I Vejle Amts Årb. 1932, 135 ff. har nærv. Forf. samlet det Folkemindestof, der kendes fra Vejlbys Sogn N.-Ø. for Fredericia. Et enkelt af de dystre Sagn, der er knyttet til *Tredlenæs*, gør *Achton Friis* til Genstand for en særlig Omtale i sit fængslende Værk: *De Jydskers Land*, hvori man, foruden så meget andet, hist og her træffer på Folkesagn eller kulturhistoriske Oplysninger. — *H. P. Hansen* og *Peter Skautrup* offentliggør i Sprog og Kultur forskellige Folkemindteoptegnelser. Særlig mange og fortræffelige Folkeminder af næsten alle Arter findes i Sønderjydske Månedsskrift og Fynsk Hjemstavn. Det bornholmske Årsskrift *Gammelt å Nyt* indeholder også Optegnelser af Sagn, Tro etc., ligesom der i Danske Folkemaal kan findes Ting af folkløristisk Interesse.

Fortids Vankundighed og *Overtro* får man et stærkt Indtryk af ved at læse *H. K. Kristensens* dygtige Arbejde om *Hekseprocesser i Vardeegnen* (Fra Ribe Amt 1932). Hr. Kristensen er nu færdig med sine Undersøgelser over dette triste Emne. Selvom det ikke altid just var Klogskab, der lå til Grund for Folks Brug af og Tro på kloge Folk i gamle Dage, er det dog morsomt at læse *H. P. Hansens* Bog »Kloge Folk« og *Jeppe Aakjærs* Anmeldelse af dette Værk. Aakjærs Artikel, der indeholder selvstændige Oplysninger, er nu udgivet i Fra Sallingland til Øresund (1932), 38—43.

I *Landsbylovene* findes en stor Mængde Oplysninger om Sædvaner, Arbejder og Gildelav, og det er fuldt berettiget at henregne *Viderne* og *Vedtægterne* blandt vore bedste Kilder til Kundskab om Kulturforhold i Fællesskabstidens Landsbyer. Det er således en ikke helt ringe Del værdifulde kulturhistoriske Enkeltheder, der nu kan læses i *Vider og Vedtægter* IV (1932). Foruden dette Bind er der i 1932 udgivet et Videbrev fra Lindved

(Vejle Årb. 1932) fra 1750 af *J. Carl Christensen*, medens hans Søn *Jens Hedegaard Christensen* i *Jydske Samlinger* 5. Rk. I, 100—118, har offentliggjort Varde Videbrev fra 1737. Endvidere har *H. K. Kristensen* i *Hardsyssels Årb.* 1932, 136—41 meddelt Vide og Vedtægt for Sønder Bork Marsk fra 1639. En smuk Prøve på, hvorledes Landsbylovene kan omskrives og genfortæles i folkelig Stil, har *Jeppé Aakjær* leveret i sin Afhandling: *Fra Bondefællesskabets Tid* (Muld og Mænd 1932, 7—17). Det er især Viderne fra Fly, Estvad, Søgård og Dølby, Aakjær behandler. Han supplerer Lovenes Oplysninger om Landsbylivet med nogle Studier i Tingbøger, der indeholder livfulde Enkeltheder om Marktrætter m. v. En af Aakjærs værdifulde Optegnelser fra 1883—84 indeholder en Skildring af et *Bystævne*, der nu påny er udgivet i min Udgave af Aakjærs *Fra Sallingland til Øresund*, 21 f., 178. Helt op imod vor Tid har man i Darum overholdt visse Bestemmelser, der var lovfæstede i Darum Byvide fra 1641. I det hele taget kan man ved at udnytte det i den nyere Tid indsamlede Stof om Sædvaneret og Lavsforshold i de gamle Landsbyer få Lejlighed til ofte både at supplere og levendegøre Landsbylovenes undertiden noget tørre Paragrafstil. Eksempler herpå er givet i mine Afhandlinger »Fra den gamle Landsby« (i Sorø, Odense og Ribe Årbøger 1932). I *Hans Knudsens* Artikel: *Afgangssøl* (Fynsk Hjemstavn 1932, 78 f.) er givet Oplysninger om et Emne, som ofte omtales i Landsbyernes Love. Og i mit Stykke: *Gårddrønten* (Bornh. Saml. 1932) søges givet et Bidrag til Forklaring af den særlige bornholmske Arvefølgeordning, hvor den yngste Søn arver Slægtsgården, og ikke, som andetsteds, den ældste. — En vigtig »Embedsmand« i Fællesskabstidens Bondebyer var *Smeden*, der var lejet af Byens Gårdmænd i Fællig til for en vis Løn i Penge og i Naturalier at udføre det nødvendige Smedearbejde. En Redegørelse for Bysmedens Stilling er givet i min Bog: *Landsbysmeden* (Ths. Nielsens Boghandel, Ryslinge 1932). — *Anton Jakobsen* bringer i *Vendssyssel, Land og Folk X* (1932), 101 ff. Oplysninger om Sterupsmeden, *Ths. Chr. Pedersen* i Jerslev, der fabrikerede særlig gode Høleer. Tjære-Strygestikker får man også her noget at vide om. — I *Kristiane Kristiansens* Barndomsminder fra Kjelstrup i Thy, udg. af *P. L. Hald* i *Thisted Årb.* 1932, er en smuk lille Fremstilling af en »Smededag« i Kjelstrup i 1870'erne. — Fortræffelige Oplysninger om Håndværk og Værksteder finder man i Købstadsmuseet »Den gamle By«s Årbog for 1930 og 1931 (1932). Her læser man om det gamle *Hattemageri* og *Skomageri*, men ikke mindst bliver man belært om mangt og meget ved-

rørende de nu næsten forsvundne *Stubmøller*, idet *Peter Skautrup* giver en indgående historisk Fremstilling af Den gamle By's Stubmølles bevægede Tilværelse, før den blev anbragt på Bakken ved vort herlige Købstadsmuseum¹⁾.

Et kærkomment Bidrag til Oplysning om Folkelivet i Nordøstfyn i ældre Tider er givet af *Anders Uhrskov* i Bogen *Fynsk Landsbyliv i gamle Dage* (Gyldendal 1932, 144 S., ill.), i alt væsentlig en Udgave af Gårdmand *Kristen Andersens* Erindringer. Denne Mand, der er fra Kertinge, er en fortrinlig Fortæller, i Besiddelse af en god Hukommelse og med udmærket Forståelse af, hvad det drejer sig om at få frem af lærerige og betydningsfulde Træk fra gammelt Landsbyliv. Han beretter om Fester og Højtider, Oldermænd, Byhorn, Bondearbejder, Eventyr, Sagn og Tro, Rim og Remser og meget andet. Ligeledes hører vi om den folkelig-kristelige Vækkelse i Kertemindeegnen. Uhrskovs Udgave af den fynske Gårdmands Erindringer er velforsynet med Registre og Noter, og man læser den smukke Folkelivsskildring med ublandet Glæde. — Også i Amtsårbøgerne finder man Oplysninger om Sæd og Skik fra gamle Tider. Her må først nævnes Beretningen om *et Livsløb i trange Kår* (Fra Holbæk Amt 1932, 54 ff.), fortalt af *Gamle Ane*, nedskrevet af hendes Datterdatter *Kirstine Mortensen*, udg. af *Fru Fanny Fang*, med Forord af *Karoline Graves*. Gamle Ane fortæller om, hvor trang og hjerteløs Tilværelsen var for Samfundets Stedbørn (Børn, født udenfor Ægteskabet), og om Småfolks Fattigdom i Almindelighed. Vi hører om Garnfarvning, Høst, Kornrensning med Sold, Såning, Kildemarked, Konfirmationsforberedelse, Altergang m. m. Den triste Skildring — fra Rerslev og Ruds-Vedbyegnen — er et godt Arbejde, der ikke undlader at gøre Indtryk. — *Landsbyliv på Hjembækeegnen* (Fra Holbæk Amt 1932, 121 ff.), gengivet efter Optegnelser af *Anne Kathrine Pedersen*, ved *Albert Thomsen*, indeholder mange gode Detailler om Emner som Barselgilder, Kvindegilde, Bryllup, Begravelse, Høstgilde, Hoveri, Klædedragt, Kildemarked i Hjembæk m. v., medens *Hans Laur. Hansens* Optegnelser, udg. af *Albert Thomsen* (Fra Holbæk Amt 1932, 171 ff.), har Oplysninger fra Jordløseegnen om de fattige År efter Englænderkrigen, gammeldags Fyrtoj, Hoveri på Sel-

¹⁾ Om de bornholmske Stubmøller har *K. Thorsen* skrevet i *Bornh. Saml.* 1932. Horizontalmøller, en gl. bornh. Mølletype, har *Aage Rohmann* skildret i *Danske Folkemaal* 1932, 33 ff. Om Møller, se endvidere *P. Skautrups* Oplysninger i *Sprog og Kultur* 1932, 116 ff. De sydfynske Øers gamle Bønderbygninger findes der en udførlig, kyndig, smukt ill. Afhandling om af *H. Zangenberg* i *Fynsk Hjemstavn* 1932, 1 ff. *Johan P. Hovmøller* har givet nogle Oplysninger om gamle Gårdtyper på Mors (*Morsø Arb.* 1932).

chausdal, Bryllup o. a. I samme Årbog, 178 ff. findes et smukt lille Stykke af *Karen Rasmussen, Ubbj*, om Husmandsbrug, Markarbejde o. s. v. i 1870'erne. — I mit Stykke om Klim Sogn (Thisted Årb. 1932) er trykt Optegnelser om Årets Arbejder i en Bondegård; Møgkørselen er her ret udførlig omtalt i en Optegnelse fra 1885. I samme Årbog findes en Afhandling af *N. Sodborg om Landsbyspillemand på Hannæs*; heri gives fornøjelige Oplysninger om et lidet opdyrket Emne. I *Kristiane Kristiansens* allerede nævnte Barndoms minder fra Kjelstrup skildres Bygninger, Bohave, Vævning, Strikning, Bryllupper m. v. I Årbogen for Himmerland (1932) har *Anders Johansen* i en ret omfangsrig Afhandling om Nesborg Sogn bl. a. Redegørelser for Bondearbejder, Markeder, Klædedragt (udførligt)¹⁾, Boliger, Næringsveje (Landhåndværkere, Fiskeri), Fastelavn, Majfest, Videstue, St. Hansblus, St. Hansko, Hyrdedrengeskikke, Høst; endvidere Korstegn, Nisser, kloge Koner etc. — *A. J. Gejlagers* Arbejde: *Persillekræmmere og Bondegartneri i Væhr Sogn omkring Midten af forrige Århundrede* (Århus Stifts Årb. 1932) indeholder en fængslende Fremstilling af Markeder i Nørre Snede, Silkeborg, Anbæk og Trust; Markedsrejser var jo i gamle Dage hele Oplevelser. — *P. Bundgaard Lassens* Stykke (Århus Årb. 1932) om *Kaffedrikningen blandt Almuen i Århus Stift 1783* er helt lærerigt at læse i vore Dage, hvor Kaffedrikningen måske også er ved at tage Overhånd. — I *Festskrift til H. P. Hanssen* på hans 70 Års Dag 21. Februar 1932 (Sønderjydske Årb. 1932) findes i *Thade Petersens* Ud gave af *L. B. Poulsens* Erindringer Oplysninger om Kvægvogtning og Tjenestedrengeskik i Obbekær o. 1860, medens *M. Refslund Poulsen* i en Afhandling om *Hans Krügers Samtidige i Haderslev Vesteramt* skildrer ikke alene nationale Forhold, men også Folkefester, Gilder, Oplysning, økonomiske Tilstande o. s. fr.

Botanisk Gartner *Axel Lange* har samlet sine Artikler fra Fynsk Hjemstavns om *fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter* i et smukt udstyret Værk (Fynsk Hjemstavns Forlag, Krarup, Espe, 1932, 150 S., ill.), hvori der i Form af Leksikonsartikler er givet en botanisk, sproglig og folkløristisk Skildring af vel omtrent alle på Fyn kendte Planter fra Åkande til Ært. Flere af Artiklerne er temmelig udførlige, og man får mange Ting at vide om Planternes Betydning for Landbefolkningen

¹⁾ I »Den gamle By«s Årbog for 1930—31 (1932) har Fru *Petra Holm* offentliggjort en instruktiv Afhandling om *Navne- og andre Lærklude*, medens *J. S. Møller* i Arsskriftet »Odsherred« har skrevet om *Folkedragter*.

forhen. Bogen er forsynet med gode Registre. — *Johannes Tholle* har som sædvanlig dokumenteret sin Flid og Sporsans i en Række omfangsrige Afhandlinger om *Havedyrkningens Historie* i forskellige Egne af vort Land, — i 1932 fra *Mors* (Morsø Arb.), *Lerchenborg Have* (Fra Holbæk Amt), *Jægersborg Slotshave* (Medd. fra Gentofte top. Selskab), *Havedyrkning i Byerne* (Fra Frederiksborg Amt), *Odense Slotshave* (Odense Arb.) m. m., samt i de to udførlige Afhandlinger i Danske Studier om *Kål og Kålgård, Æble og Abildgård*. De sidstnævnte Arbejder er særdeles stofrige og nyttige. — Her kan også nævnes *Svend Jespersens* Opsats om *Tobaksdyrkning i Vestfyn* (Danske Folkemaal 1932, 54 ff.).

Erh. Qvistgaards Udgave (Vejle Arb. 1932) af Pastor Johan Ries' Regnskab over, hvad hans Datters *Bryllup i 1725* har kostet ham, er et velkomment Bidrag til Oplysning om den økonomiske Side af de gamle Festsikke. Ries var Præst i Nebsager i Bjerger Herred. I Fynsk Hjemstavn 1932, 113 ff. har *R. Askholm* meddelt en udførlig og værdifuld Omtale af *Familiefester på Lyø*. Smsts., 171 ff. har *Chr. Nielsen*, Krarup, skildret *Griselagt og Pølsegilde*. Lignende Emner er behandlet af Lærer *Johnsen* i hans Fremstilling af gammel Sæd og Skik i *Kragelund* ved Bov (Sdj. Mdskr. 1932, 107 ff.). Nævnes må også *K. L. Kristensens* Afhandling om *Maj- og Sommerfesten på Fyn* (F. Hj., 1932, 86 ff.), og de Oplysninger, *R. Paulli* og *Marius Kristensen* fremkommer med i Danske Studier 1932, 166 ff. om *Mortensgåsens Historie*. — Et i flere Henseender usædvanlig smukt Arbejde om *Jul og Julegilde i Vrove* i 1866 finder vi i *Jeppe Aakjærs* Skildring: *Min første Jul* (Fra Sallingland til Øresund, 7 ff.). Her gives en Del Enkeltheder af kulturhistorisk Værdi, ligesom det jo også har sin særlige Interesse at høre om den første Jul, Jyllands store Digter oplevede.

Det er en virkelig Fornøjelse at læse alle de mange *vendsyssel-ske Ordsprog og Mundheld*, som *N. P. Petersen* i sin Afhandling: *Fædres Tale* har fremdraget og sammenstillet (Vends. Arb. 1932). Med særlig Opmærksomhed læser man dog de Ordsprog og Tale-måder etc. — offentliggjorte i Sdj. Mdskr. —, som af *Marius Kristensen*, *Anders Bjerrum*, *Cl. Eskildsen* m. fl. er indsamlede i Mellemslesvig og i andre Egne af det omstridte Land.

Der er i 1932 fremkommet nogle Arbejder om *Hedebøndernes Kår*. Således har *H. P. Hansen*, Herning, udsendt en Bog: *Trange Kaar* (1932, 90 S., ill.), hvori man finder rystende Oplysninger om, hvor fattigt det var for Hedens Befolkning helt op imod vore Dage. Man gør sig egentlig ingen Forestilling om, hvad

Hedebønderne måtte døje af Savn. Men deres store Flid og ufattelige Nøjsomhed bar dem nogenlunde gennem de svære Tider. Deres eneste Fornøjelse var Brændevinsdrikkeriet. H. P. Hansen meddeler en Række Enkeltheder herom. Det er i det hele taget en grov Mængde Historier, det er lykkedes H. P. H. at få reddet fra Forglemmelse. Når alle de morsomme Træk i »Trange Kaar« har fortonet sig, vil man med Beundring mindes Hedeopdyrkeren *Thomas Christensen*, om hvem der fortælles mest i Bogen. — En hel Række Hedebønder finder vi omtalt i Lærer *Knud Risbjergs* Værk: *Slægten Duedal* (Forlag: Lillering Skole, Lillering, 1932, 192 S.), der stammer fra Gården Duedal i Borris Sogn. Duedalslægten er en udpræget Hedeslægt, iblandt hvis Medlemmer findes en Række overmåde flittige Folk, der i al Stillehed udførte et stort Arbejde på det Sted, hvor de fik deres Livsgerning. I de jævreste Ord er givet prunkløse Fremstillinger af Menneskeskæbner, hvis opbyggelige Livsvandel kalder beundrende Følelser frem i vore Sind. Bogen er meget rigt illustreret, og det kan give Anledning til mange folkespsykologiske Overvejelser at betragte de gamle Almuefolks ærlige og kraftfulde Ansigter. — *Niels Overgaard* har i Hardsyssel Årb. 1932, 24 ff. givet en Skildring af Hedeopdyrkeren *Thomas Olesens* Livsskæbne. Th. Olesen begyndte sammen med sin Hustru at opdyrke en Hedelod i Kølkjær, men alt som det hele var i god Gang, blev han indkaldt og faldt ved Treldeskansen den 6. Juli 1849. Et Hjem blev ødelagt, mange lyse Forhåbninger blev knuste, da den stræbsomme Mand måtte ofre sit Liv for Landet. — Det er også Hedeopdyrkere og Slidere, *Niels Thøgersen* fra Lindknud fortæller om i Fra Ribe Amt 1932, hvor han meddeler Levnedsskildringer af de i sin Tid i hin Egn så kendte Mænd *Simon Nielsen* og *Peter Nielsen*.

Til Slut bør nævnes, hvad der i 1932 blev offentliggjort om Folkemindeforskere og Folkemindesamlere. Således har Fra Ribe Amt 1932 ikke mindre end fem Afhandlinger om *H. F. Feilberg*. *Marius Kristensen* giver en Fremstilling af den gamle Forskers særlige Forhold til Ribe Amt. Dernæst kommer *J. K. Jensens* udførlige — og hidtil ikke kendte — Oplysninger om Feilbergs Ophold i Brørup, hvor han var Præst 1869—76. I Tilslutning hertil bringer *Thomas Thomsen* en længere fortrinlig Artikel om *Præsteliv i Vestjylland for Hundrede Ar siden*, især bygget på Optegnelser fra *H. F. Feilbergs* Fader, *N. L. Feilbergs* Pen. — *Hans Ellekilde* har (Præstø Årb. 1932) udførligt biograferet *Franziska Carlsen*, der foruden at have skrevet Bøgerne om Rønnebæk Sogn og Gammelkøgegaard, indsamlede Folkeminder

til Svend Grundtvig. — *J. S. Møller* har skrevet en smuk Nekrolog over *Karoline Graves* (Fra Holbæk Amt 1932, 181 ff.), medens jeg har meddelt korte Biografier af Lærer *Johan Nielsen, Randrup* (Thisted Arb. 1932) og af *Hans Pilegaard, Tornumskov* (Sprogforeningens Almanak for 1933 [1932]) samt givet Oplysninger om disse to Mænds Virksomhed som Indsamlere af Folke-minder.

Sønderjyske Stednavne. Siden sidst (se F. og N. IX, 282 ff.) er af Stednavneudvalgets store Værk: *Sønderjyske Stednavne* (Gads Forlag) udkommet 4. Levering (S. 481—640), hvori Stednavne og Marknavne fra Sognene *Abild, Ubjerg, Hostrup, Højst, Rabsted, Bylderup* og *Burkal* er samlede og tolkede. Det er et meget omfattende Arbejde, der er nedlagt i Fremskaffelsen af alle de mange Navne og deres Former fra hvert sønderjyds Sogn, ligesom Tolkningen af Navnene ofte er Opbud af megen filologisk Snille. Som tidligere omtalt yder Sønderjyske Stednavne Oplysninger om mange andre Emner end de rent sproglige. Eksempelvis kan nævnes, hvorledes Tolkningen af Stednavnene i *Burkal* Sogn giver interessante Vidnesbyrd om dette Sogns Bebyggelse. Der findes her ikke et eneste Navn, som antyder fast Bosættelse. *Burkal* har Navn efter Folk (Karle), der ikke havde fast Bolig, idet *Bur* nærmest betegner et midlertidigt Hus, et Skur el. lgn. *Burkarlene* har boet i Skure omkring på Marken og har ikke haft fast Bolig Året rundt. *Rens* har efter gamle Former at domme endt på et *-sæt*, velkendt fra det nordlige Skandinavien i Betydningen »Sommergræsning«, medens *Stade's* Navn vist har Betydningen *Stald* o. lgn. De øvrige Navne har også en Betydning, der viser hen til et gammelt »Sæterbrug«. Sognets Landsbynavne, efter hele deres Præg ældre end Folkevandringstiden (jfr. *Marius Kristensen* i Sdj. Mdskr. 1933, 145 ff.), er det ældste Sæt danske *Marknavne*, vi hidtil har truffet på.

Sønderjyske Stednavne viser os da klart, at en endelig Mening om de enkelte danske Egenes Bebyggelseshistorie ikke kan opnåes, inden alt Navnestoffet er fremlagt og forklaret.

August F. Schmidt.

Paul Hennings: Slægtsforskning. (I. H. Schultz Forlag, Kbh.).

Da Personalhistorikeren, Overretssagfører Paul Hennings døde i Juli 1927, efterlod han sig et Manuskript til en udførlig Vejledning i slægtshistorisk Forskning, og da hans efterladte Hustru, nu afdøde Fru Lina Hennings, af personlige Grunde ønskede at faa dette Arbejde udgivet, henvendte hun sig til Arki-